

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Ivan Dudáš

Čitateľská gramotnosť v 6. ročníku

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov
2014

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Ivan Dudáš

Kontakt na autora: ZŠ s MŠ Bohdanovce, Bohdanovce 209, 044 16
ivandudas11@gmail.com

Názov OPS/OSO: Čitateľská gramotnosť v 6. ročníku

Rok vytvorenia 2014

OPS/OSO: VII. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: Mgr. Ľudmila Kónyová

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

čitateľská gramotnosť, čítanie s porozumením, práca s textom, procesy čítania s porozumením, text, literatúra, umelecký text, báseň, rozbor textu, čitateľské a interpretačné kompetencie, jazyk a komunikácia, báj, mytológia, bájka, balada, rozhlasová hra, dobrodružná literatúra, ľudová slovesnosť, epická báseň

Anotácia

Hlavnou náplňou práce sú rozborové pracovných listov zameraných na čítanie s porozumením, ktoré sa viažu k textom z literárnej výchovy v 6. ročníku. Pracovné listy sú zamerané na vybrané tematické celky, overené v praxi a následne upravené. Tvorí ich rôznych počet úloh, správne odpovede a metodické postupy práce s nimi. V niektorých prípadoch obsahujú návrhy na úpravu pre žiakov s individuálnym vzdelávacím plánom. Pri každom pracovnom liste uvádzam tiež ciele práce s pracovným listom a fázu vyučovacieho procesu, kedy bol pracovný list použitý.

OBSAH

ÚVOD	5
1 VYMEDZENIE ŠPECIFÍK SPRACOVANEJ OPS	7
2 PROCES ZÍSKAVANIA INFORMÁCIÍ Z TEXTU	9
2.1 Rozbory úloh na proces získavania informácií (pracovné listy Slovanské báje, Grécki bohovia, Oči plné oblohy).....	9
3 PROCES UTVÁRANIA ŠIRŠIEHO POROZUMENIA TEXTU	15
3.1 Rozbory úloh na proces širšieho porozumenia textu (pracovný list Bájky)	15
4 PROCES ROZVINUTIA INTERPRETÁCIE PRI PRÁCI S TEXTOM	17
4.2 Rozbory úloh na proces interpretácie textu (pracovné listy Ja a moja príšera, Pránostiky, Princezná so zlatou hviezdou na čele, Turčín Poničan)	17
5 NAJZLOŽITEJŠIE PROCESY PRI PRÁCI S TEXTOM	23
5.1 Rozbory úloh na proces hodnotenia obsahu a formy textu (pracovné listy Bájky, Porekadlá, Išli hudci horou)	24
ZÁVER	27
Zoznam bibliografických zdrojov	28
Zoznam príloh	29

ÚVOD

Problematike čitateľskej gramotnosti a čítania s porozumením sa venujem v OPS už niekoľký raz. Je potrebné ju riešiť na každej hodine, keď sa žiak dostáva k textu, pretože nie je záležitosťou len slovenského jazyka alebo literatúry. Učiteľ by mal byť sám majstrom pri práci s textom a vždy by sa mal žiaka pýtať na základné informácie, ktoré v texte našiel.

Pripravené pracovné listy rozširujú možnosti práce s textom, pretože sú v nich v mnohých prípadoch použité formulácie otázok, s ktorými sa žiak stretne pri Testovaní 9. Ako vyplýva z mojej praxe najväčšie problémy majú žiaci so záporne formulovanými úlohami a s úlohami, v ktorých majú posúdiť formu textu, určiť slohový postup a štýl. Patria k najnáročnejším, pretože si okrem informácií z textu vyžadujú aj vedomosti žiaka o stavbe jednotlivých literárnych žánrov. V nižších ročníkoch tieto úlohy veľmi nevyužívam, pretože primárnym cieľom je naučiť žiaka vyhľadať a spracovať informácie z textu.

Práca je rozčlenená do piatich kapitol podľa procesov, ktoré žiak využíva pri čítaní textu a porozumením. V prvej kapitole uvádzam špecifiká práce a informácie potrebné na zaradenie práce do okruhu, tematiky, určenia, podmienok, v ktorých vznikla. V nasledujúcej kapitole popisujem proces získavania informácií z textu, uvádzam príklady formulácie úloh uplatňujúcich tento proces, rozbor troch pracovných listov s otázkami na vyhľadávanie jednoduchých informácií v texte v učebnici alebo na internete. Tretia kapitola je venovaná procesu širšieho porozumenia textu, kedy už žiakovi nestačí len text prečítať, a jednému pracovnému listu s metodickými návrhmi, ako s ním pracovať. Štvrtá kapitola popisuje proces interpretácie textu a štyroch pracovných listov s metodickými pokynmi na ich použitie aj návrhmi organizácie celej vyučovacej hodiny, kedy učiteľ tieto listy použije. V poslednej kapitole spájam procesy hodnotenia obsahu a formy textu, pretože s ním v nižších ročníkoch (5., 6.) pracujem málokedy. Ide o úlohy náročné a žiak sa v prvom rade potrebuje naučiť vyhľadať a spracovať informácie z textu, až potom posudzovať jeho formu.

V jednotlivých postupoch nájde učiteľ aj metodické odporúčania pre prax, ktoré v samostatnej kapitole neuvádzam.

Pre žiakov s IVP alebo s vývinovými poruchami učenia je potrebné tieto listy upravovať a uľahčovať im takto prácu s nimi. V jednotlivých náročnejších prípadoch zadania úloh uvádzam aj možnosti úprav pracovných listov tak, aby ich mohli žiaci vypracovať. V mojej praxi sa stretávam najmä so žiakmi s dyslexiou a dysgrafiou, ktorí majú problémy text správne prečítať, preto je úprava úloh žiadaná.

Spracovaná OPS vznikla z podnetu absencie dostatočného množstva metodickéj literatúry zameranej na rozvoj čitateľskej gramotnosti a s týmito cieľmi:

- **spracovať problematiku čitateľskej gramotnosti z pohľadu procesov, ktoré sa uplatňujú pri práci s textom a jeho porozumení a problematiku spracovať v konkrétnych úlohách v pracovných listoch,**
- vytvoriť pracovné listy zamerané na prácu s textom z učebnice literatúry pre 6. ročník,

- vytvoriť pracovné listy k rozličným tematickým okruhom – rozličným literárnym žánrom,
- v pracovných listoch používať rôzne formulácie úloh,
- overiť funkčnosť vytvorených metodických materiálov,
- poskytnúť rozbery jednotlivých úloh z pracovných listov, definovať zamerania úloh na procesy porozumenia textu, aby sa používateľovi priblížila problematika čítania s porozumením,
- poskytnúť rady, metodické usmernenia a návrhy pre použitie pracovných listov vo vyučovacom procese.

1 VYMEDZENIE ŠPECIFÍK SPRACOVANEJ OPS

Vo svojej práci som sa rozhodol prispieť k materiálom podporujúcim a umožňujúcim rozvoj čitateľskej gramotnosti. O tejto téme sa v odborných kruhoch stále diskutuje a jej rozvoj je kladený medzi prioritné požiadavky vzdelávania a výchovy. OPS vychádza z podmienok plnoorganizovanej základnej školy v Bohdanovciach. Všetky pripravené pracovné listy boli v mojom pracovisku overené a v prípade potreby následne upravené. Literatúra je špecifický predmet, pretože text a práca s textom je hlavnou náplňou obsahu predmetu. Žiak sa učí text prečítať, porozumieť mu, posúdiť jeho kompozíciu a znaky. Z týchto základných princípov práce s textom vychádzajú aj procesy porozumenia textu, s ktorými operuje štúdia PISA (z ktorej teórií vychádzam vo svojej práci aj ja).

V špecifických podmienkach môjho pracoviska je vysoký počet žiakov zo sociálne málo podnetného prostredia a tým je sťažená práca s textom. Žiaci aj napriek vyšším ročníkom nemajú zvládnutú techniku čítania, preto je ich pracovné tempo pomalšie. Postupne sa tento deficit odstraňuje, no v prvých ročníkoch nižšieho sekundárneho vzdelávania je tento problém ešte veľký. Preto pripravené pracovné listy obsahujú menej úloh, nakoľko by ich riešenie z časového hľadiska trvalo neprimerane dlho.

Žiak pri práci s pracovnými listami rozvíja tieto kompetencie:

- čítať súvislý umelecký text, správne, spisovne vyslovuje,
- vyhľadať informácie v iných zdrojoch,
- selektovať ich a porovnávať informácie z viacerých zdrojov,
- zapamätané fakty spojiť s praktickým použitím v texte,
- tvoriť hierarchiu javov, vyberať podstatné alebo naopak nachádzať detaily,
- spracovať a podať vlastnými slovami obsah textu,
- odlíšiť texty podľa formy,
- usporiadať text podľa na základe kohézie odsekov,
- porovnávať správanie sa hrdinov v texte a svoje vlastné,
- vytvárať si vlastný postoj ku konaniu postáv v texte,
- vyvodit' dôsledky konania postáv,
- primerane sa vyjadrovať ústnym aj písomným prejavom.

Špecifikácie cieľovej skupiny

- **kategória pedagogických zamestnancov:** učiteľ
- **podkategória:** učiteľ slovenského jazyka pre nižšie stredné vzdelávanie
- **vzdelávacia oblasť:** Jazyk a komunikácia
- **typ školy, ročník:** základná škola, 6. ročník
- **vyučovacie predmety:** literárna výchova
- **tematické okruhy:**
  - poézia,
  - dobrodružná literatúra,
  - bájka,
  - balada,
  - ľudová slovesnosť,
  - rozhlasová hra,
  - príbehy zo života detí.

- **názov programu kontinuálneho vzdelávania:**
- Rozvoj čit. gramotnosti na ZŠ s vyuč. jazykom maďarským
- Rozvoj čit. gramotnosti vo vyučovaní SJL
- Podpora čit. gramotnosti žiakov v ZŠ
- Metodika výučby SJL v rámci nových ped. dokumentov
- Ako učiť žiakov spracovať informácie z textu

2 PROCES ZÍSKAVANIA INFORMÁCIÍ Z TEXTU

Štruktúra spracovania OPS vychádza zo základných procesov pri spracovaní a porozumení textu (štúdia PISA). Náročnosť jednotlivých procesov sa stupňuje, ak ich žiak zvládne všetky, textu porozumie úplne. Najjednoduchší z procesov – *proces získavania informácií z textu*, operuje s časťami textu, najčastejšie so slovnými spojeniami alebo vetami. Od žiaka si vyžaduje, aby pri vyhľadávaní informácie text čítal znova a zameral sa na kľúčové slová, orientoval sa v texte, no nevyžaduje si, aby text čítal celý znova vetu za vetou. Žiak si vyhľadá tú časť textu, kde sa požadovaná informácia nachádza. Pri tvorbe úloh na čítanie s porozumením je pri týchto typoch otázok ideálne, ak sú odpovede aj distraktory formulované synonymne. Doslovná štylizácia v texte aj v otázke k nemu je neprimerane nenáročná a využíva sa v primárnom vzdelávaní, kedy ešte žiak nemá dôkladne zvládnutú techniku čítania, a preto je aj menšia miera sústredenia sa na obsah textu. Takáto doslovná štylizácia naopak u starších žiakov môže úlohy neprimerane zľahčovať natoľko, že žiak sa nemusí sústrediť, stačí mu nájsť jedno slovo/slovné spojenie v texte a vie označiť odpoveď.

Úlohy toho typu využívam vo svojej praxi v 5. a 6. ročníku najčastejšie. Žiak má problém sa v texte orientovať, nevie si hľadanie „urýchliť“ čítaním kľúčových slov – mená, dátumy, hrubo vyznačené písmená. Častokrát sa stáva, že kým prečíta celý text znova, zabudne znenie úlohy a postup sa znova opakuje. Preto je potrebné žiaka usmerniť, že ak sa takáto úloha pýta napr. na dátum, stačí mu v texte zrakom vyhľadať pasáže s dátumom a prečítať si len tie časti, kde sa dátum nachádza. Žiak takisto nepracuje s textom, neoznačuje si možnosti, prípadne kľúčové slová. Usmernenie zo strany učiteľa, ako sa vysporiadať najmä s obsiahlejšími textami, žiakovi prácu s textom uľahčí. Keď získa takéto návyky, bude ich používať aj neskôr. Tieto nedostatky som si všimol pri Testovaní 9. Žiak odovzdá čistý test. Žiadne zásahy, označenia, podčiarknuté slová. Nerobí to najmä preto, že nevie čo si má označiť a ako.

Aj keď žiaci pri práci s textom nepracujú na úlohách zameraných na čítanie s porozumením, učiteľ by mal svojimi otázkami žiakov „nútiť“ nad textom premýšľať, nielen ho prečítať. Je potrebné, aby sa žiaci učili myslieť nad tým, čo čítajú, aj keď potom nebudú s obsahom textu ďalej pracovať, ale zamerajú sa na vyhľadávanie gramatických javov.

2.1 Rozbory úloh na proces získavania informácií pracovné listy Slovanské báje, Grécki bohovia, Oči plné oblohy)

Na tento typ úloh sa zameriavajú tieto pracovné listy:

- **Slovanské báje** (viď Príloha 1)

Cieľ práce s pracovným listom:

- vyhľadať a skompletizovať informácie o jednom slovanskom bohovi, ktorého si žiak vyberie.

Čas trvania: 1 vyučovacia hodina

Pomôcky: farbičky, fixky, internet

Tematika mytológie patrí k mojim najmilším z obsahu literatúry v 6. ročníku. Aj práve preto jej venujem náležitú pozornosť. Žiaci častokrát ani netušia, aký bohatý je aj

slovanský, a teda aj slovenský, panteón bohov. Kapitulu bájí preto vždy začínam slovenskými bájami. Pri práci s pracovným listom som ho rozdelil tak, že každý žiak dostal za úlohu vyhľadať informácie len o jednom bohovi (je možné dať žiakom spracovať jednu stranu alebo všetkých bohov a rozdeliť žiakov na skupiny). Žiakom je potrebné zadať čas na vyhľadanie a doplnenie informácií (15 min). Úloha je o to náročnejšia, že musia kombinovať informácie z dvoch www-stránok. Ak už s prácou niekto skončil, učiteľ skontroluje úplnosť informácií, prípadne žiaka navedie, na ktorej zo zadaných dvoch stránok nájde aj chýbajúcu informáciu. Ak má úlohu v poriadku, môže sa pustiť do kreslenia. Žiaci, ktorí stihnú vyplniť len potrebné informácie, si podobu boha môžu nakresliť doma. Potom sme na veľký hárok baliaceho papiera týchto bohov nalepovali a žiaci sa pokúsili nejako ich hierarchizovať (podľa dôležitosti, príbuzenstva, podobných funkcií), aby nám vznikol panteón.

Záleží od zloženia a schopností triedy, kedy žiaci operujú s pracovným listom. Väčšinou ho robíme spoločne na hodine, nakoľko prvýkrát pracujú s pracovným listom tohto typu. Nevedia sa orientovať vo vyhľadávaní na www- stránkach, nevedia si vybrať informácie, ktoré sú potrebné pre vyplnenie kartičky o bohovi. V domácej príprave by túto úlohu bez pomoci rodiča mnohí nezvládli. Ak sa učiteľ venuje týmto úlohám na hodine, žiaci majú potom menšie problémy pri vypracovaní úloh podobných zadaní. Učiteľ by mal žiakom zverejniť v nižších ročníkoch aj stránky, z ktorých čerpal informácie pri tvorbe pracovných listov a zároveň si ich platnosť overovať. Ak žiak nevie, kde hľadať, má tendenciu napísať prvé, čo nájde, pretože nevie kriticky hodnotiť informácie. Alebo vysvetľuje svoj neúspech tým, že takéto informácie nenašiel.

Pri **hodnotení** otvorených úloh beriem do úvahy všetky potenciálne možnosti, ktoré by žiak mohol napísať a zároveň sú správne. Gramatiku pri odpovediach nehodnotím (len v závažných prípadoch ako upozornenie, napr. malé písmená v mene osoby, názve diela). Ak však existuje možnosť viacerých odpovedí (napr. Bohom čoho bol?), pokiaľ v otázke nie je špecifikované presné množstvo a žiak uvedie jednu zo štyroch možností, má úlohu riešenú správne.

Tabuľka 1 Správne odpovede k PL Slovanské báje

<p>SVAROŽIČ Bol bohom <i>slnka po svojom otcovi</i>. Bol synom boha <i>Svaroga</i>. Ako pomáhal otcovi? <i>Ukladal mu nohy do postele po práci</i>.</p>	<p>PERÚN Bol bohom <i>hromu a blesku (alebo búrky a úrody)</i>. Ako vyzeral? <i>Mal drsný výraz (hroznú tvár, orlí zrak), medenú bradu, striebornú hlavu a zlaté fúzy</i>. Zsvätené zviera <i>býk</i>. Atribút alebo zbraň <i>sekera, kladivo</i>.</p>	<p>DAŽBOG Bol bohom <i>slnka</i>. Ako vyzeral? <i>bol krásny, oblúbený a mal štyri hlavy</i>. Bol synom boha <i>Svaroga</i>.</p>
<p>LADA Bola bohyňa <i>lásky, jari, manželstva, sejby, orby (ladnosti a súladu)</i>. Manželka boha <i>Svaroga</i> Koho chránila? <i>Ženy a deti</i>.</p>	<p>SVAROG Bol bohom <i>slnka a ohňa</i>. Ako sa volali jeho bratia? <i>Veles a Perún</i> Manžel bohyne <i>Lady</i> Jeho symbolom je <i>kolovrat</i>.</p>	<p>RADEGAST Bol bohom <i>pohostinnosti, plodnosti, úrody, (vojny, ohňa)</i> Ako vyzeral? <i>Mal čiernu tvár</i>. Zsvätené zvieratá sú <i>kone a diviaky</i>.</p>

<p>VELES Bol bohom <i>dobytka, úrody, múdrosti a umenia (vládca mŕtvych, pán umenia)</i>. Ako trestal vinníkov, ktorí porušili prísahu? <i>Ťažkými chorobami</i>.</p>	<p>MORENA Bola bohyňou <i>zimy a smrti</i>. Čo zaujímavé s ňou robili? <i>Zapálili a hodili ju na jar do rieky alebo zo skál</i>.</p>	<p>MOKOŠ Bola bohyňou <i>ženskosti, zrodenia, domova, plodnosti, poriadku</i>. Ako ju zobrazovali? <i>Ako priadku s veľkou hlavou a dlhými rukami</i>. Ako si ju nepohnevať? <i>Nepľuvať na zem, na jar nezapichovať koly do zeme</i>.</p>
<p>STRIBOG Bol bohom <i>vetra a búrok</i>. Čomu ľudia verili? <i>Že, keď je búrka, jazdí so synmi opitý po krajoch</i>. Symbol <i>biely kôň</i>.</p>	<p>ČERNOBOG Bol bohom <i>noci a temnoty a zla</i>. Štyri iné mená: <i>Černobog, Čornobóh, Czarnobóg, Crnobog, Czernobuh, Czernebog, Zcerneboch, Zernebog, Zlebog, Czorneboh</i>. Kde bol dávno? <i>Bol pri stvorení sveta</i>.</p>	<p>ROD Bol bohom <i>plodnosti, zrodu</i>. Ako vznikol? <i>Bol zrodený z mora a chaosu</i>. Akú funkciu mal medzi ostatnými bohmi? <i>Hlavný boh</i></p>

- **Grécki bohovia** (viď Príloha 4)

Ciele práce s pracovným listom:

- vyhľadať a vybrať len požadované informácie a doplniť ich do pracovného listu,
- spolupracovať s ostatnými žiakmi pri získavaní informácií o ostatných bohoch,
- komunikovať slušne, spisovne a efektívne,
- pospájať číselnú spájačku, obrázok doplniť dokreslením alebo nalepením.

Čas trvania: 1 vyučovacia hodina

Pomôcky: farbičky, fixky, internet, ceruzka, guma

Ako motiváciu som použil obrázky z dejín gréckeho umenia a oboznámil žiakov s tým, že Grécko je kolískou európskej kultúry, aj preto jeho mytológiu budeme venovať zvýšenú pozornosť. Žiaci si môžu na záver motivácie vylosovať meno boha, o ktorom budú zisťovať informácie. Ak učiteľ pracuje s pracovnými listami na hodine, zadáva žiakom na vypracovanie jednotlivých úloh čas – motivácia 5 min, samostatná práca s PC 10-15 min, doplnenie vzťahov medzi bohmi navzájom 5-10 min, spájačka a dokreslenie symbolu vybraného boha 10-15 min. Usmerním ich, aby postupovali podľa poradia úloh (pretože budú potrebovať svoje odpovede navzájom). Dohliada, aby komunikovali pri výmene informácií korektne, slušne, aby nejaký žiak zámerne nezatajoval informácie. Najväčším problémom v mojej praxi sa opäť ukázala slabá schopnosť žiakov orientovať sa v texte a vybrať podstatné informácie. Mnohokrát som žiaka musel usmerniť, aby očami vyhľadával v texte dôležité slová a potom čítal len odseky, ktoré obsahujú hľadané informácie, pretože si s dlhými textami nevedia poradiť.

Tabuľka 2 Správne odpovede k PL Grécki bohovia (12 najdôležitejších bohov)

meno	vzťahy	boh	symbol
ZEUS	manžel Héry, najvyšší	hromu a blesku	hrom a blesk
HÉRA	sestra a manželka Dia	manželstva, rodiny, detí	granátové jablko
POSEIDÓN	brat Dia	mora	trojzubec

HÁDES	brat Dia	podsvetia	Kerberos – trojhlavý pes
HESTIA	sestra Dia	rodinného krbu	oheň
ARTEMIS	dcéra Dia	prírody, zveri, plodnosti, lovu,	luk a šíp
ATÉNA	dcéra Dia	múdrosti a víťaznej vojny	sova a had
ÁRES	syn Dia a Héry	zúrivej a útočnej vojny	zbraň
HEFAISTOS	syn Dia a Héry	kováčstva, ohňa	oheň, kladivo, nákova
AFRODITA	manželka Hefaista	lásky, krásy	jablko
APOLLÓN	syn Dia	svetla a slnka	zlatá ryбка, strieborný luk
HERMES	syn Dia	posol bohov, boh obchodníkov, rečníkov, vynálezcov, pútnikov, podvodníkov a zlodejov	okřídlené sandále

- **Oči plné oblohy** (vid' Príloha 7)

Ciele práce s pracovným listom:

- vyhľadať informácie o M. R. Štefánikovi, doplniť ich do pracovného listu,
- orientovať sa v texte vyhľadávaním kľúčových slov.

Čas trvania: 1 vyučovacia hodina

Pomôcky: internet

Zámer tohto pracovného listu je opäť vyhľadávať informácie. Tu ich však žiak dopĺňa na vynechané miesta do viet, musí preto prispôbovať tvary slov štylizáciám vo vetách. Texty, s ktorými pracuje, sú rozsiahle a preto sa musí bezpodmienečne orientovať hľadaním dôležitých slov, dátumov, výrazov. Žiakom s IVP pracovný list upravím tak, že im zadám menej otázok a sú orientované len na prvé dva odseky textu (žiakovi túto poznámku do pracovného listu uvediem).

Práca s textom aj pracovným listom je rozdelená na dve vyučovacie hodiny. V prvej sa zameriame na informačný charakter pracovného listu. Motiváciou (10 min) pred prácou s pracovným listom je obrázok M. R. Štefánika. Žiaci ho poznajú, povieme si, čo o ňom vedia – informácie o povolání. Po pochvale za odpovede žiakom učiteľ uvedie, prečo je taký významný - zameria sa skôr na to, čo dokázal a kam sa dostal, na čom pracoval, ako na jeho politickú činnosť vzhľadom na to, že pracuje so žiakmi 6. ročníka. Preto si zaslúži, aby sme sa o jeho živote dozvedeli viac. Žiaci pracujú na úlohách 3 a 4, pretože prvé dve doplnia až po prečítaní textu (20-25 min). Po dokončení pracovných listov si ich vymenia, prípadne ich môže ohodnotiť učiteľ (čo však žiakom dopredu oznámi). Ak žiak skončí prácu skôr, dostane za úlohu vyhľadať na mape (maps.google.sk), kde sa nachádzajú miesta spojené s M. R. Štefánikom (Košariská, Šoproň, Sarvaš, Mont Blanc), potom pri výklade učiteľa referuje aj on svoje zistenia. Pri hodnotení odpovedí treba dať pozor na to, že v niektorých možnostiach žiak môže odpoveď formulovať viacerými spôsobmi (variantné odpovede sú uvedené aj v Tabuľke 3).

Druhú vyučovaciu hodinu som sa venoval práci s textom z učebnice a do pracovného listu sme doplnili úlohy 1 a 2 (proces širšieho porozumenia textu a interpretácie). Učiteľ môže hodinu začať opakovaním toho, čo si žiaci o M. R. Š. pamätajú z predošlej hodiny a položí im problémovú otázku: Viete mi povedať, aký bol človek? Aké mal vlastnosti?

Tabuľka 3 Správne odpovede k PL Oči plné oblohy

1. uplakané, plné slz (možno aj modré)	2. citlivosť
<p>3. M.R.Štefánik sa narodil 21.7.1880 v Košariskách a zomrel (ako?) tragicky pri páde lietadla dňa 4. mája 1919 pri Bratislave (kde?). Keď sa narodil, už mal 5 súrodencov. Jeho rodičia sa volali: Pavol Štefánik a Albertína Jurenková. Študoval v šiestich rôznych <u>dedinách a mestách</u>, napr. Košariská, Šamorín, Bratislava, Šoproň, Sarvaš, Praha. Na Filozofickej fakulte študoval matematiku a hvezdárstvo (čo?). Potom odišiel pracovať do Paríža. Bol špecialista na Slnko, robil pozorovania na Mont Blancu, v Španielsku, Turkestane, Barílii a v Tichomorí(kde?). Bol významná osobnosť, pracoval s mnohými významnými osobnosťami sveta a zaslúžil sa o to, že dnes sme slobodní. Zahynul, keď sa vracal z Talianska (z ktorej krajiny).</p>	
4. Jeho mohyla sa nachádza	na Bradle (nad Brezovou a Košariskami) .
Navrhol a postavil ju	Dušan Jurkovič.
S ním sú tam pochovaní	traja významní talianski letci (Aggiusti Gabriele, Mancinelli Scotti, Merlini Umberto).
Bola dokončená ..... rokov po jeho smrti	9 (1919-1928).
Zdobia ju živé rastliny s názvom	jalovce.
Jej štyri najvyššie body siahajú do výšky	12 m.

3 PROCES UTVÁRANIA ŠIRŠIEHO POROZUMENIA TEXTU

Pri úlohách tohto typu žiak už pracuje s interpretáciou textu na nižšej úrovni. Informáciu nielen hľadá, ale ju musí hodnotiť v rámci celého textu. Rýchla orientácia v texte a vyhľadávanie kľúčových slov očami v tomto prípade už nestačí. Text je potrebné prečítať celý, pretože úlohy si vyžadujú pracovať s jeho väčšími časťami a porovnávať ich, prípadne spojiť informácie z jednej s informáciami z inej časti. Medzi takéto úlohy patrí označenie hlavnej myšlienky, námetu, motívov v texte, témy, ... Žiak má tiež napríklad vysvetliť, prečo bol text napísaný – účel textu (tabuľka s odchodmi autobusov, plagát, popísať údaje z tabuľky). Úlohy si od žiaka vyžadujú myšlienkovú analýzu a následne syntézu, porovnávanie. Žiak musí text čítať viackrát a zovšeobecňuje informácie do odpovede. Pre úspešnú prácu s textom a dešifrovanie odpovede je výhodné, ak si žiak robí do textu poznámky, zvýrazňuje si pasáže, ktoré bude porovnávať. Z mojej praxe za najťažšie úlohy tohto typu považujem určenie hlavnej myšlienky textu. Žiaci v piatom a šiestom ročníku nemajú rozvinuté abstraktné myslenie, majú problémy s vyjadrovaním sa, a preto je určenie hlavnej myšlienky pre nich komplikované. Preto sa mi v týchto ročníkoch osvedčilo, ak dám žiakom na výber z viacerých možností a oni si vyberajú tú, ktorá podľa nich najviac súvisí s textom. S týmto procesom sa stretávajú na každej vyučovacej hodine literatúry, keď majú určiť tému a hlavnú myšlienku ukážky. Ďalšie úlohy, ktoré by sme mohli zaradiť k procesu širšieho porozumenia textu, sú:

- vyhľadať a rozdeliť postavy na hlavné a vedľajšie – žiaci majú tendenciu zaradiť medzi postavy z textu aj také, ktoré v ukážke nevystupujú, len ich spomína niektorá z postáv. Preto musí rozlíšiť po prečítaní, ktorá z postáv v texte naozaj vystupovala, potom musí z vymenovaných vybrať a označiť hlavnú postavu (postavy).
- určiť prostredie, kde sa dej odohráva.
- vymyslieť k textu alebo k jeho častiam názov.
- rozdeliť epický text podľa vnútornej kompozície textu (úvod, jadro – zápleтка, zauzľovanie, vyvrcholenie, obrat, rozuzlenie –záver).
- charakterizovať hlavnú postavu na základe opisu autora, opisu jej činov.

3.1 Rozbory úloh na proces širšieho porozumenia textu (pracovný list Bájky)

Tento typ úlohy je použitý v pracovnom liste Bájky, kde je však kombinovaný aj s úlohami na proces získavania informácií z textu a úlohou na proces hodnotenia obsahu textu.

- **Bájky** (viď Príloha 2)

Ciele práce s pracovným listom:

- doplniť a zhrnúť informácie o poučeníach z jednotlivých bájok,
- vybrať na základe textu jednu najtypickejšiu vlastnosť konkrétneho zvieratá,
- zaujať kladný alebo záporný postoj ku konaniu a správaniu sa zvierat z bájok,
- opísať vlastnú skúsenosť so správaním sa človeka v okolí žiaka alebo žiaka samotného.

Časová dotácia: 1 vyučovacia hodina – opakovanie tematického celku Bájky

S týmto pracovným listom som pracoval pri opakovaní tematického celku. Na začiatku hodiny si so žiakmi vytvoríme na tabuľu pojmovú mapu, kde v strede bude pojem *bájka* (10 min). Žiaci dopĺňajú informácie (bez použitia zošitov a učebníc) o tom, aké znaky má *bájka*, ktoré *bájky* sme čítali a akých *bájkarov* poznajú. Jednotlivé odpovede spájajú podľa logických súvislostí, napr.: *bájka* → *zvieratá a rastliny*

→ *O vrane a krčahu s vodou*

→ *Ezop*

Potom som žiakom rozdal pracovné listy, kde majú napísané názvy *bájk*. Ústne sme si pripomenuli dej každej *bájky* z pracovného listu a žiaci na základe prerozprávania deja znovu vyvodili ponaučenie, ktoré z *bájky* vyplýva. Učiteľ usmerňuje žiakov, aby toto ponaučenie bolo krátke a výstižné. Do tabuľky ho zapíšeme až vtedy, keď sú žiaci s jeho obsahom a dĺžkou spokojní (15 min). Úlohu 2 žiaci vypracujú samostatne. Je potrebné upozorniť ich, že nepoužijú všetky uvedené vlastnosti (3-5 min). Ak je niektorý žiak hotový skôr, môže dostať za úlohu priradiť vlastnosti aj ostatným *zvieratám/rastlinám* z vybranej *bájky*.

Posledná úloha je zameraná na proces hodnotenia obsahu a budem sa jej venovať príslušnej kapitole.

Pre žiakov s IVP je možné upraviť pracovný list tak, že vyhľadajú v učebnici poučenia a vlastnosti *zvierat*, ktoré v pracovnom liste už majú k *zvieratám a rastlinám* priradené, len vysvetlia.

Tabuľka 4 Správne odpovede k PL *Bájky*

Bájka	Poučenie	Vlastnosť
<u>O vtáko</u>ch, <u>zvieratá</u>ch a <u>netopierovi</u>	<i>Ludia by mali byť verní svojim priateľom a stáť pri nich.</i>	<i>falošný/ pokrytecký</i>
<u>O vrane</u> a <u>krčahu</u> s <u>vodou</u>	<i>Núdzba človeka naučí poradiť si.</i>	<i>bystrá</i>
<u>O nenásytnej líške</u>	<i>Aj dobrého veľa škodí.</i>	<i>pažravá</i>
<u>Tulipán</u> a <u>fialka</u>	<i>Často je dobrým priateľom aj ten, o kom by sme si to nemysleli.</i>	<i>namyslený, skromná</i>
<u>Netopieri</u>	<i>Ludia by si mali stáť za tým, čo povedia a nebyť tam, kde im to práve vyhovuje.</i>	<i>falošní/ pokryteckí</i>
<u>Vrana</u> a <u>líška</u>	<i>Nemali by sme sa dať oklamať peknými rečami.</i>	<i>naivná, prefíkaná</i>

4 PROCES ROZVINUTIA INTERPRETÁCIE PRI PRÁCI S TEXTOM

S každým ďalším procesom sa náročnosť a požiadavky na myšlienkové operácie, orientáciu v texte a logickosť pri postupe stupňujú. Úlohy tohto typu spôsobujú žiakom piateho a šiesteho ročníka výrazné problémy. Žiak sa nerád vracia k prečítanému, má problém zapamätať si a sklbiť informácie z niekoľkých častí textu naraz a často nesprávne prečíta záporne formulované otázky. Takéto úlohy používam v nižších ročníkoch sekundárneho stupňa vzdelania zriedkavo, no postupne žiakov pripravujem aj na prácu s týmito úlohami. Interpretovať text si vyžaduje technicky bez problémov text prečítať, pritom sa sústrediť na to, čo čítam a po jeho dôkladnom prečítaní vedieť zaujať k informáciám postoj, vedieť ich vysvetľovať, usporadúvať, triediť, zdôvodniť prečo a kedy sa stali. Práca s textom si vyžaduje viacnásobné prečítanie niektorých pasáží, opätovnú kontrolu zadania úlohy, aby na otázku (najmä záporne formulovanú) neodpovedal nesprávne. U žiaka by malo byť samozrejmosťou vyznačovanie kľúčových slov, ktoré súvisia so zadaním úlohy, pretože tieto informácie sa nachádzajú na viacerých miestach v texte a tiež v zadaní úlohy a žiak sa k nim musí dookola vracieť.

S týmto procesom žiak pracuje napr. v úlohách typu:

- čo vyplýva/nevyplýva z textu. Žiak má problémy najmä so zápornou formuláciou otázky. Pretože hľadá to, čo sa v texte nachádza a kým nájde odpovede a overí pravdivosť, zabudne, že otázka bola formulovaná záporne. Potom často učiteľa upozorňuje, že v tejto úlohe je viac správnych odpovedí, hoci má byť len jedna.
- usporiadanie poprehadzovaných bodov osnovy. Aj úlohy tohto typu sú pre žiaka náročné, pretože si vyžadujú okrem schopností pracovať s textom aj logické myslenie.
- vytvorenie časového či dejového poradia na základe textu.
- zdôvodnenie konania postavy na základe textu.
- porovnanie postojov dvoch postáv z textu k nejakému problému.

4.1 Rozbory úloh na proces interpretácie textu (pracovné listy *Ja a moja príšera*, *Pranostiky*, *Princezná so zlatou hviezdou na čele*, *Turčín Poničan*)

Na procesoch interpretácie textov sú postavené úlohy z viacerých pracovných listov. Pri svojej práci nechávam žiakom čas aj na samostatné vypracovanie úloh, počas ktorého si majú nielen pripraviť odpovede, ale aj vyznačiť pasáže v texte, ktorými potom svoje odpovede zdôvodnia. Ak nevedia určiť ani po prečítaní správnu odpoveď, majú aspoň tieto pasáže v texte vyznačené. Uľahčí to kontrolu, prípadne spoločnú prácu, pretože žiak nemusí v texte hľadať a vie sa pohotovo zorientovať.

- **Ja a moja príšera** (vid' Príloha 5)

Ciele práce s pracovným listom:

- analyzovať text a vyznačiť si časti, na ktoré odkazujú zadania úloh,
- primerane sa písomne vyjadrovať v úlohách na vysvetlenie, či zdôvodnenie,
- orientovať sa v texte, vedieť určiť jednotlivé odseky textu,
- byť pozorný pri formulácii úloh,
- text alebo jeho pasáže opakovane prečítať.

Časová dotácia: 1 vyučovacia hodina, domáca príprava žiaka

Ukážka v učebnici je pomerne dlhá a práca s pracovným listom aj s ukážkou na jednej vyučovacej hodine je nemožná. Vo svojej praxi využívam dve formy práce: Ukážku so žiakmi prečítam a vypracujem len niektoré úlohy z pracovného listu ako návod ich riešenia a zvyšok žiaci dokončia v rámci domácej prípravy.

Druhá možnosť, ktorú využívam častejšie, nakoľko ide o úlohy náročnejšieho typu, s ktorými žiak pracuje v nižších ročníkoch málo, je rozdeliť prácu s textom na dve vyučovacie hodiny. Na prvej sa zoznámia s autorom a obsahom textu, pomenujú si jeho základnú štruktúru – forma, postavy, prostredie, dej, určia typ rozprávania. Nasledujúcu hodinu text čítajú znova a zameriavajú sa na prácu s ním. Aby nedošlo k istému stereotypu v organizácii hodín literatúry, je vhodné striedať hodiny, na ktorých sa venujeme práci s textom s hodinami, kedy si text „len prečítame“. Aj tu môže učiteľ ústnou formou zdokonaľovať schopnosti žiaka orientovať sa v texte a vyhľadávať informácie kladením otázok k textu.

Tabuľka 5 Správne odpovede k PL Ja a moja príšera

Odpooveď	Zdôvodnenie z textu
1B	- A) strýko a Angus sú totožná postava, tak ho nazýva autor ústami Kirstie, ktorá raz bude príbeh o Crusovi rozprávať deťom; C) Kirstie je meno sestry, tu je aj nesprávne zapísané ako Kristie, D) Kirstie je opäť meno sestry a Belko je len návrh mena pre príšerku
morská riasa	- v texte sa doslovne uvádza aj druhý názov – morská riasa.
3D	- pozor na záporne formulovanú úlohu – ocko zbieral drevo (A), postrčil nohou vajce (B), pohol sa ďalej a vajce nechal tam (C), no neodpovedal Kirstie na otázku, povedal: „Nepýtaj sa ma ...“
4C	- žiak si musí uvedomiť časovú následnosť dejov po tejto vete. Najskôr bola „z toho celá preč“. To, že sa vajce hýbe, hovorila pred tým a do plechovice ho vzala neskôr.
podoba s koňom	- v texte je uvedené, že hlava zvieratá sa najviac podobala konskej so širokými nozdrami a tento dojem podporovali špicaté uši.
6C	- v tejto úlohe žiak hodnotí aj obsah textu so svojou vlastnou skúsenosťou. A) nenaznačuje nebezpečenstvo, len isté nepohodlie v malom priestore; B) ak by nejaké nebezpečenstvo hrozilo, tak Kirstie; D) v možnosti sa hovorí, že sa mu už podarilo uniknúť.
7A	- žiak musí rozlíšiť, čo robil Crusoe a čo robili ľudia a musí dať pozor na záporne formulovanú úlohu. V možnostiach B, C, D je to, čo robil Crusoe. A-možnosť však hovorí o ľuďoch.
8A	- žiak musí z textu pochopiť, že je to myslené obrazne, pretože tam nikto polievku nevaril.
9D	- žiak si musí znova pozrieť štruktúru textu, správne pochopiť, že prvá časť je ešte rozdelená stranou a pokračuje z jednej na druhú stranu.
10C	- A) a B) možnosti súvisia s Hundrošom, to on túžil podľa textu od mala po príšerke, a potom jej vyberal škótske mená; D) v texte sa uvádza, že až raz bude mať deti, bude im rozprávať; C) v poslednej časti príbehu sa Kirstie teší z toho, že Crusoe si konečne pláva vo veľkom jazere, kde môže zostať navždy.

- **Pranostiky** (viď Príloha 8)

Ciele práce s pracovným listom:

- vyhľadať a doplniť informácie o presných dátumoch a menách,

- zaradiť podľa učebnice pranostiku do príslušného mesiaca,
- vysvetliť pranostiky, s ktorými pracujeme vlastnými slovami,
- porovnať informácie z dvoch textov – pranostika z učebnice a správa o počasi a označiť informáciu z pranostiky za pravdivú alebo nepravdivú.

Časová dotácia: 20 minút

Tento pracovný list je založený na porovnávaní informácií z dvoch textov, ktoré sa líšia obsahom aj formou. Žiak musí prejsť schopnosť analyzovať a naopak konkretizovať, porovnávať synonymné vyjadrenia v textoch alebo naopak hľadať rozdiely.

Ako motiváciu na začiatku hodiny môže učiteľ žiakom položiť problémovú otázku: Ako ľudia predpovedali počasie, keď nemali TV, noviny, internet, rozhlas a meteorologické stanice? Žiaci hovoria svoje návrhy a prídu na to, že mali pranostiky, väčšinou tieto „predpovede počasia“ neoznačia správnym termínom (pranostiky). Potom môže učiteľ nadviazať a uviesť žiakom veľmi známu pranostiku: Katarína na ľade .... a opýtať sa, ako asi taká pranostika vznikla (pozorovanie javov). Po prečítaní ukážok z učebnice pracuje s pracovnými listami. Môže začať otázkou: Čo myslíte, platia pranostiky aj dnes? Zistíme, či platili v minulom roku. Žiaci pracujú samostatne. Najskôr vyhládajú a doplnia presné dátumy k jednotlivým menám z tabuľky. Žiakom s IVP upravíme pracovný list tak, aby neposudzovali platnosť pranostiky, ale aby vyhládávali v krátkych predpovediach počasia kľúčové informácie ku každému dátumu: Aké bolo počasie? Koľko bolo stupňov? Pršalo? Ak máme v triede žiakov zdatnejších pri práci s textom, môžeme jednotlivé predpovede poprehadzovať, pretože v pracovnom liste sú radené za sebou.

Tabuľka 6 Správne odpovede k PL Pranostiky

Meno	Mesiac	Deň	odpoveď/zdôvodnenie
Urban	máj	25.5.	áno- v tento deň podľa správy pršalo na mnohých miestach.
Medard	jún	8.6.	áno – podľa správy pršalo
Jakub	júl	25.7.	nie – pretože bolo oblačno a miestami dážď, slnko sa v správe nespomína
Vavrinec	august	10.8.	áno – lebo bude zamračené na mnohých miestach s dažďom
Michal	september	29.9.	áno – správa je síce s iným dátumom, no zámerne, lebo pranostika sa vzťahuje k noci pred Michalom, pranostika by mala platiť, pretože bolo prevažne jasno a polojasno
Barbora	december	4.12.	nie – bude polojasno a hmlisto, sneženie predpoveď neuvádza

- **Princezná so zlatou hviezdou na čele** (viď Príloha 9)

Ciele práce s pracovným listom:

- vyhládať príslušné časti, ku ktorým sa viažu úlohy a označiť ich,
- posúdiť správnosť/nesprávnosť informácií na základe textu,
- správne identifikovať záporne formulované úlohy,
- v poslednej úlohe zohľadniť svoje vedomosti o žánri rozprávka.

Časová dotácia: domáca príprava žiaka

Pracovný list je vytvorený k dramatickému textu, pretože aj takýto text obsahuje informácie, s ktorými možno pracovať, hoci jeho primárny účel je iný. Tento pracovný list som nerealizoval na vyučovacej hodine. Venoval som sa rolovému čítaniu textu a jeho umeleckému prednesu, či nácviku čítania akoby v rádiu a tiež vyvodeniu rozdielov medzi dramatickým a iným prozaickým textom, charakteristickým znakom drámy. S textom pracujem na dvoch hodinách a pracovný list dostávajú žiaci ako súčasť domácej prípravy, hodnotí ho potom učiteľ. Ak je percento zlých odpovedí vysoké, spolu so žiakmi som s venoval rozboru odpovedí aj na hodine. Vtedy žiak musí vyhľadávať príslušné pasáže a komentovať svoj výber odpovede, aj keď nesprávny. Žiaci takto môžu diskutovať o úlohách a hovoriť svoje pre a proti k odpovedi a argumentom, ktoré im konkrétny žiak uviedol.

Tabuľka 6 Správne odpovede k PL Pranostiky

Odpoveď	Zdôvodnenie
1C	- pretože princezná bola ako makovička, ani radca hneď nesúhlasil s jej odchodom a pestúnka to považovala za bláznovstvo – šialenosť.
2D	- žiak musí z textu pochopiť, že pomohla, komu mohla – bola dobrá.
3A	- B) kráľ bude smútiť niekoľko dní a bude mať 7 návštev, C) nebola náročná, bola skromná a práve preto chcela obyčajné šaty, D) nestretla sa s mamičkou, ale počula ozvenu.
4C	- dvojice sú spojené na základe toho, že v texte jednu „vec“ niekto dal, vyrobil – studňa dáva vodu, pavúk robí sieť a pestúnka zbalila kufre, a teda kráľ urobil na čele hviezdu bozkom. A) radca knihu len čítal; B) kráľovná mala dobré srdce; D) motýľ a kameň privalil.
5C	- tri výpovede vyjadrujú nesúhlasné pocity, postoje, ale: A) povedala pestúnka, B) povedala Lada radcovi, D) je súhlasný postoj, ktorý povedal radca, C) otec nesúhlasí s odchodom, lebo mu bude v kráľovstve pusto, osamelo.
6C	- otázka je záporne formulovaná, v možnostiach B, C, D sa uvádzajú dôvody, prečo je s kráľom zle a že za to môže prítomnosť Lady, ktoré vyslovili radca a pestúnka; A možnosť hovorí o postoji radcu, keď už s odchodom súhlasil.
7A	- žiak si musí uvedomiť a posúdiť, čo v texte prevláda – nájde tam aj opis, aj nepriamu charakteristiku, no prevláda rozprávanie – príbeh (úloha zameraná na proces uvažovania o forme textu).
8D	- žiak musí vyhľadať a usporiadať si jednotlivé fázy deja z textu: ošpliechala ju po tom, ako jej studnička povedala, že to boli svadobné šaty.
9	- lebo ľudia sa v ňom obzerajú, keď chcú vidieť, ako vyzerajú – väčšinou chcú vyzeráť dobre.
10B	- záporne formulovaná otázka zameraná na proces uvažovania nad formou textu – žiak musí vychádzať zo svojich znalostí o stavbe rozprávky a musí vedieť, že ľudové rozprávky sa vždy končia šťastne – teda si vyberie konce totožné s touto schémou, no keďže otázka je formulovaná záporne, musí nájsť koniec, ktorý sa tejto schéme vymyká.

- **Turčín Poničan** (viď Príloha 10)

Ciele práce s pracovným listom:

- rozstrihať text na časti,
- uvedomiť si kohéziu textu a časovú následnosť deja a podľa toho zoradiť jednotlivé časti,

- overiť si správnosť zoradenia následným prečítaním celého textu,
- vyhľadať informácie v texte a doplniť ich do tabuľky.

Časová dotácia: 1 vyučovacia hodina.

Pomôcky: nožnice, lepidlo, papier A4

Báseň Turčín Poničan je dosť náročná na čítanie kvôli zvýšenému počtu pre žiaka neznámych slov, tiež preto, že ide o epickú báseň. Žiak nerozoberá text iba z umeleckého hľadiska (kompozícia, umelecké prostriedky), ale taktiež sa sústreďuje na dej a mal by byť schopný ho po prečítaní básne zostaviť. Aj preto som zvolil prepracovanie básne do formy prózy. Umožní žiakovi lepšie pochopiť dej a následne môže žiak vyjadriť svoj názor na to, ktorá forma zápisu epického diela mu je bližšia.

Na prvej hodine pracujem so žiakmi a s básňou z hľadiska informačného – priblížime si problematiku tureckých vojen (veľmi jednoducho – kedy, kde, čo Turci robili, ukázaním na mape ako ďaleko je Turecko a Slovensko, ako dlho im muselo trvať sa sem prepraviť), a potom z básne po prečítaní zostavujeme dej.

Nasledujúcu hodinu môže učiteľ začať krátkym rozhovorom o tom, aké nebezpečné sú vojny a ako by ľudia mohli riešiť konflikty. Prejde k básni Turčín Poničan a dá žiakom otázku, či by táto báseň mohla byť napísaná aj ako próza? A prečo. Potom rozdá pracovné listy, aby si svoje tvrdenia overili. Žiaci pracujú samostatne. Žiakom s IVP môžeme pracovný list upraviť tak, že text rozčleníme na menej častí (pospájať odseky). Učiteľ môže priebežne kontrolovať správnosť poskladania textu a žiakom naznačiť, čo majú zlé, ale len takým spôsobom, že im neukáže toto máte nesprávne. Nasledujúca úloha – tajnička si nevyžaduje, aby žiak mal text pospájaný správne a otázky v nej sú zamerané na proces vyhľadávania informácií v texte. V prípade potreby môžeme tieto dve úlohy oddeliť a tajničku rozdať žiakom neskôr.

Tabuľka 7 Správne odpovede k PL Turčín Poničan

	V	P	O	N	I	K	O	CH		
		B	A	T	O	L	A			
						Ú	T	E	K	
			T	U	R	Č	Í	N		
		S	M	Ú	T	O	K			
						V	O	J	N	A
				Z	L	É				
S	L	O	V	E	N	S	K	O		
					P	L	A	Č		
					K	O	N	E		
				N	Á	V	R	A	T	
	S	T	A	R	K	Á				

Poradie textu:

2 6 5 8 3 1 9 7 4

5 NAJZLOŽITEJŠIE PROCESY PRI PRÁCI S TEXTOM

V poslednej kapitole som sa rozhodol spojiť proces hodnotenia obsahu a proces hodnotenia formy textu do jednej kapitoly z toho dôvodu, že úlohy zamerané na tieto procesy vo svojej praxi nevyužívam v 5. a 6. ročníku takmer vôbec. Sú náročné na prácu s textom, žiak nemá dostatočné informácie o výstavbe textu, slohových postupoch, štýloch a žánroch, a preto je pre neho ťažké posudzovať formu textu. Tieto procesy si vyžadujú aj istú úroveň abstraktného myslenia, dobrú schopnosť analyzovať text a zistenia syntetizovať do záverov. Žiak v tomto veku takisto nemá dostatok osobných skúseností a ustálené etické a morálne hodnoty, aby mohol hlbšie posudzovať obsah textu. Ako už z týchto úvodných slov vyplýva, procesy zamerané a hodnotenie obsahu a formy presahujú text, s ktorým pracujeme. Úspešnosť ich riešenia teda závisí aj od vzdelania, skúseností a schopností žiaka.

Proces hodnotenia obsahu textu spája informácie z viacerých zdrojov, aj z takých s ktorými žiak momentálne nepracuje. Úlohy tiež vychádzajú zo žiakových vlastných skúseností a často má vyjadriť svoj vlastný názor na niečo v texte. Skúsenosti z mojej praxe ukazujú, že práve takýmto úlohám sa žiaci vyhýbajú a často odovzdávajú tieto úlohy nevypracované. Je pre nich ťažké povedať, čo si myslia? Pri mladších žiakoch je to skôr z toho dôvodu, že sa boja, že ich odpoveď nebude správna. Neuvedomujú si, že keď vyslovujú svoj vlastný názor, neexistuje šablóna správnych a nesprávnych odpovedí. Jedinou podmienkou je obhájiť si názor, ktorý vyjadria argumentmi prečo. Odôvodniť to, čo si povedali, čo napísali. Žiak už pracuje s viacerými myšlienkovými operáciami naraz: musí porozumieť, porovnávať, abstrahovať, analyzovať, spájať, hľadať rozdiely.

Do tejto kategórie patria úlohy zamerané napr. na:

- argumentáciu a hľadanie dôkazov v iných textoch aj mimo textu,
- porovnávanie správania postáv a ich postojov k nejakej skutočnosti,
- odôvodnenie toho, čo žiak napísal,
- vysvetlenie, prečo to napísal alebo povedal,
- prirovnanie vlastných činov, skutkov a postojov k postavám, situáciám z textu,
- posúdenie fantastických a realistických prvkov v texte,
- posúdenie vedeckých a fantastických prvkov v texte,
- zdôvodnenie, prečo text radíme ku vedecko-fantastickej literatúre.

Proces hodnotenia a uvažovania nad formou textu patrí k najproblematickejšim. Potvrdilo sa mi to aj pri vyhodnocovaní testových úloh v Testovaní 9. Žiak má okrem záporne formulovaných úloh problémy s posúdením formy a štruktúry textu. Pri mladších žiakoch sa zameriavam najmä na štruktúru textu a orientáciu v štruktúre (odseky, kapitoly, verše, strofy, názov). Úlohy z tejto oblasti si od žiakov vyžadujú praktické znalosti o výstavbe textu, štýloch a slohových postupoch. Žiak tiež môže posudzovať výber slovných prostriedkov autora a jeho zámer v tomto výbere. Sám učiteľ používa tento proces, keď hodnotí slohové práce žiakov.

Ak v pracovných listoch používam úlohy tohto typu, snažím sa nejakým spôsobom zakomponovať do zadania aj teóriu potrebnú pre zvládnutie úlohy, aby mal každý žiak pred sebou rovnaké podklady. Učiteľ môže využiť potrebu zopakovať teóriu ako motiváciu v úvode hodiny a teóriu zapísať na tabuľu (vtedy nie je potrebné vkladať ju do pracovných listov), pretože bez znalosti teórie v tomto prípade nemá žiak šancu na

úspech. Pre mladších žiakov je náročné posúdiť aj teóriu, ktorú majú pred očami – spojiť teoretické znalosti s textom a vyhládať konkrétne argumenty priamo v texte.

Do oblasti úloh tohto typu patria napr. tieto úlohy:

- orientovať sa v texte a nájsť podľa zadania ktorá postava, kde a čo povedala,
- určiť, kde sa začína pásmo rozprávača a pásmo postáv,
- prečo autor vybral takéto slová a nepoužil iné (napr. zdrobneniny, zveličené slová naznačujúce vzťah autora k tomu, o čom píše),
- určiť jazykový štýl ukážky,
- určiť slohový postup, ktorý prevláda v ukážke,
- určiť, v ktorom odseku je použitá charakteristika postavy,
- napísať, prečo je tento text rozprávka, bájka ...

5.1 Rozbory úloh na proces hodnotenia obsahu a formy textu (pracovné listy Bájky, Porekadlá, Išli hudci horou)

S mladšími žiakmi nevyužívam pracovné listy, ktoré by boli celé zamerané na posudzovanie a hodnotenie obsahu a formy textu. Úlohy na hodnotenie formy textu využívam väčšinou pri literárnych útvaroch, ktoré majú jednoduchšiu štruktúru a jednoznačné znaky (rozprávka a bájka). Prípravou na posudzovanie formy textu môžu byť otázky, ktoré učiteľ kladie žiakom počas vyvodzovania poznatkov o nejakom literárnom žánri, napr.: Vymenujte mi znaky rozprávky. Uved'te príklad na fantastické bytosti z rozprávky o Veternom kráľovi – veterný kráľ, hovoriaca včela, mrave, kačka. Uved'te znaky bájky – nájdite mi niektorý znak v texte Tulipán a fialka – vystupujú v ňom rastliny a správajú sa ako ľudia. Neskôr sa učiteľ môže pýtať: Prečo je tento text bájka? A žiak má vyhládať konkrétne znaky bájky v texte.

- **Bájky** (vid' Príloha 2)

Ciele práce s pracovným listom pri procese hodnotenia obsahu textu:

- uvažovať o správaní sa postáv a zo svojho života vybrať podobný príklad,
- vyjadrovať sa vlastnými slovami spisovne a kultivovane.

Časová dotácia: záverečných 15 minút vyučovacej hodiny

Žiak si má vybrať zo svojho správania alebo zo správania sa ľudí v jeho okolí situáciu, kedy sa niekto zachoval, ako postava z bájky. Závisí od žiaka, ktorú postavu si vyberie. Je dôležité, aby učiteľ potom od žiaka požadoval vysvetlenie, najmä vtedy, ak z jeho písomného vyjadrenia nie je jasné, prečo si vybral príbeh, ktorý opísal a akú má súvislosť s bájkou. Niekedy sa žiakovi nepodarí slovne vyjadriť to, čo by chcel. Pri hodnotení takýchto úloh treba byť citlivý, aby sa žiak neuzavrel, lebo prípadné učiteľove námietky môže brať ako zlú odpoveď. Na druhej strane učiteľ musí dohliadnuť, aby žiak nepísal hocičo, len aby niečo mal. Učiteľ musí vidieť u žiaka snahu vybrať z okolia situáciu, na ktorú by bolo možné aplikovať bájku.

Žiakom s IVP môže učiteľ pripraviť námet situácie zo života (napr. ako Oľga oklamala svoje priateľky) a dá im vymyslieť krátke rozprávanie na túto tému. Spolu s ostatnými žiakmi môžu potom text zaradiť k nejakej bájke a pomenovať vlastnosť, ktorá nie je charakterná.

Treba dať pozor, aby žiaci nepísali o sebe urážlivo, aby mená radšej nahradili inými.

- **Porekadlá** (vid' Príloha 7)

Ciele práce s pracovným listom pri procese hodnotenia obsahu textu:

- uvažovať o správaní sa postáv z rozprávok a zovšeobecniť ich činy,
- vysvetliť významy porekadiel z učebnice,
- slovne hodnotiť správanie a konanie postáv z rozprávok,
- vybrať jedno vhodné porekadlo, ktoré by vyjadrovalo konanie postavy z konkrétnej rozprávky.

Časová dotácia: 1 vyučovacia hodina

Učiteľ môže hodinu začať problémovou otázkou: Naši predkovia nemali internet, TV, často nevedeli čítať a písať. Čo myslíte, boli múdri? Potom vedie diskusiu dvomi spôsobmi: ak žiaci tvrdia, že boli múdri, učiteľ sa pýta, ako a v čom sa to prejavilo. Ak tvrdia, že nie, učiteľ sa pýta, prečo teda vedeli, kedy majú siať, na koho si dať pozor, ako liečiť choroby, popáleniny, rany. Snaží sa žiakov naviesť k tomu, aby si spomenuli na múdrosť v prísloviach, pranostikách a porekadlách. Potom napíše na tabuľu jedno známe príslovie, napr. kto druhému jamu kope, sám do nej spadne, a jedno známe porekadlo, napr. akoby jeden druhému z oka vypadol. Vyberá také, o ktorých vie, alebo predpokladá, že ich žiaci poznajú. Tieto dve vety označí (porekadlo, príslovie) a snaží sa žiakov otázkami naviesť k tomu, aby prišli na rozdiel medzi nimi (má a nemá ponaučenie). Potom si zo zistení sformulujú poznámky. Motivačná časť je prepojená s expozičnou a trvajú cca 15 min.

Nasleduje čítanie ukážok a vysvetlenie porekadiel (15 min). Učiteľ sa snaží žiakov pri vysvetľovaní naviesť praktickými príkladmi zo života, napr. sova sovu nájde, keď slniečko zájde – keď má niekto rád filmy, hľadá si kamaráta, ktorý by ich tiež mala rád, aby sa mali o čom baviť – ľudia si hľadajú niekoho s rovnakými záujmami, vlastnosťami. Potom učiteľ uvedie, že tieto múdrosti vznikali pozorovaním udalostí. Nasleduje práca s pracovným listom, aby si žiaci vyskúšali v praxi platnosť porekadiel. Žiaci pracujú samostatne, v hodnotení sa učiteľ môže opýtať, ktoré rozprávky nepoznali a prvýkrát si z nich kúsok prečítali. Pri určení správnej odpovede hodnotíme správanie sa postavy, zovšeobecníme toto hodnotenie, a potom vyberieme správnu odpoveď.

Tabuľka 8 Správne odpovede k PL Turčín Poničan

Popolvár	<i>Tichá voda brehy myje. Pretože nenápadný Popolvár svojimi činmi všetkých prekvapil. Žiak by tiež mohol vybrať aj porekadlo po nečase čas býva, pretože sa mu všetci posmievali a potom sa mal z nich najlepšie.</i>
Trojruža	<i>Po nečase čas býva. Pretože kupcovi ani jeho dcére osud na začiatku neprial, no nakoniec sa celý príbeh končí šťastne.</i>
O troch grošoch	<i>Sýty hladnému neverí. Pretože ten, kto má, si nevie predstaviť život bez toho, čo má a neverí, že niekto druhý by mohol žiť aj takto.</i>
Múdry Matko a blázni	<i>Sova sovu nájde, keď slniečko zájde. Pretože všetci boli rovnako hlúpi, takže nevedeli, ako si poradiť. Žiak môže zvoliť aj porekadlo akoby jeden druhému z oka vypadol, hoci toto porekadlo sa používa skôr vo význame podoby vonkajšieho vzhľadu. No ľudia v rozprávke sa podobajú svojou hlúposťou.</i>

- **Išli hudci horou** (vid' Príloha 3)

Ciele práce s pracovným listom pri procese hodnotenia formy textu:

- dokázať, že uvedený text je balada,
- vybrať z textu konkrétne znaky, ktoré toto tvrdenie podporujú,
- pri výbere znakov argumentovať, prečo tento znak žiak vyberá,
- nájsť v texte konkrétne pasáže, ktoré toto tvrdenie podporujú,
- nájsť dôkazy o tom, že ľudová balada má spoločné znaky s ľudovou rozprávkou,
- tieto znaky doložiť konkrétnymi údajmi z textu,
- nájsť a určiť znaky, ktorými sa balada od rozprávky líši,
- tieto znaky doložiť konkrétnymi príkladmi z textu.

Časová dotácia: 1 vyučovacia hodina

Tento pracovný list je zameraný na hľadanie dôkazov, prečo tento text patrí k baladám a v čom sa podobá s rozprávkou. Posudzuje teda formu textu. Poznatky o literárnom žánri balada som so žiakmi vyvodil pri prvej balade – Kačička divoká. V pracovnom liste však znovu uvádzam znaky balady, aby ich mal žiak pred sebou. Hodinu môže učiteľ začať rozprávkou O troch zhavranených bratoch (alebo v mojom prípade to bola rozprávka Zakliata hora, s ktorou žiaci pracovali v piatom ročníku v rámci nepovinného čítania). Pripomenieme si jednoducho a krátko dej rozprávky (5 min) a zameriame sa na koniec – odkliatie zakliatých bytostí. Potom môže učiteľ na rozprávku nadviazať textom balady a žiaci majú prísť po čítaní textu na to, v čom sa rozprávka odlišovala a čo mali oba texty spoločné. Zopakujú si ústne dej balady a keďže v prípade Išli hudci horou hlavný hrdina zomiera, pravdepodobne ide o baladu (15 min). Či to tak naozaj je, majú žiaci dokázať v pracovných listoch. Pracujú samostatne (10).

Pre žiakov s IVP si učiteľ môže pracovné listy upraviť tak, že odpovedajú na konkrétne otázky, ktoré sú zároveň znakmi balady (napr. napíš krátky dej textu Išli hudci horou, napíš, koľkokrát zaťali hudci do stromu). Pri kontrole potom učiteľ môže s týmito žiakmi spolupracovať tak, že odpovede hovoria oni.

Nasleduje porovnanie rozprávky a balady (10 min). Žiaci opäť pracujú samostatne. Ak niektorí skončia skôr, môžu si kresliť do zošita ilustráciu k tejto balade.

Tabuľka 9 Správne odpovede k PL Išli hudci horou

® 1. znak: <u>epická báseň</u>	- tento text má príbeh, vieme povedať jeho dej: dievča je zakliate na strom. Raz do lesa prídu hudci a chcú tento strom zrubať. Počujú hlas a dievča im vyrozpráva svoj príbeh, potom idú k jej matke hrať.
® 2. znak: <u>smutný, pochmúrny dej</u>	- pretože dievča je zakliate, hudci majú hrať smutne a vyvolať žiaľ u matky, spomína sa tam krv – poranenie.
® 3. znak: <u>tragické zakončenie</u>	- pretože Anička zomiera ako strom, keď ho zoťali na husle
® 4. znak: <u>dej graduje</u>	- trikrát zaťali a zakaždým sa to zhoršilo – prvý raz – íverček (trieska), druhý raz – krv, tretí raz – počuli hlas.
Ludová balada a ľudová rozprávka:	- nemajú autora, - magické čísla – trikrát zaťali do stromu - fantastické bytosti – hovoriaci strom (alebo Anička zakliata na strom)

ZÁVER

Vytvorením ponúknutých metodických materiálov som nechcel ul'ahčiť len prácu pedagógom, ale tiež žiakom, aby si obsah textu zapamätali ľahšie a dôkladnejšie a aby sa na každej hodine zdokonaľovali pri práci s ním. Pracovné listy som sa snažil zostavovať tak, aby podporovali u žiakov tvorivosť a keďže žiaci v tomto veku ešte radi kreslia, aby mali možnosť aj tejto oblasti. Hoci sú pracovné listy orientované na závažnú problematiku čitateľskej gramotnosti, nesmieme pri ich vytváraní zabúdať ani na hravosť a farebnú pútavosť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. PETRÍKOVA, D. 2010. Literárna výchova pre 6. ročník základných škôl a 2. ročník osemročných gymnázií. EDUCO, Prievidza. 2010. ISBN:978-80-89431-17-5
2. PISA SK 2003. Národná správa. Zost. KORSNÁKOVÁ, P. – TOMEGOVÁ, A. ŠPÚ Bratislava, Bratislava 2004. ISBN: 80-85756-87-0
3. TUREK, I. 2004. Inovácie v didaktike. 1. vyd. MPC Bratislava, Bratislava. 2004. ISBN: 80-8052-188-3

Internetové zdroje:

1. PIRLS. Teoretické východiská štúdie. C2000-2008. [online] ŠPÚ, Bratislava, c2000 – 2008. [cit. 2014-3-14]. Dostupné na internete: http://www2.statpedu.sk/buxus/generate_page.php_page_id=686.html
2. Slovenská mytológia. [online] peruni.estranky.sk. [cit.2014]. Dostupné na internete: <http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia>
3. Milan Rastislav Štefánik. [online] mrstefanik.sk. [cit. 2014-14-3]. Dostupné na internete: http://www.mrstefanik.sk/?page_id=10
4. Mohyla. [online] mrstefanik.sk. [cit. 2014-14-3]. Dostupné na internete: http://www.mrstefanik.sk/?page_id=78
5. O troch grošoch. [online] citajmedetom.pravda.sk. [cit. 2014-17-3]. Dostupné na internete: <http://citajmedetom.pravda.sk/klasicke-rozpravky/clanok/19438-o-troch-grosoch/>
6. Trojruža. [online] citajmedetom.pravda.sk. [cit. 2014-17-3]. Dostupné na internete: <http://citajmedetom.pravda.sk/klasicke-rozpravky/clanok/19425-trojruza/>
7. Popolvár- Hnusná tvár. [online] citajmedetom.pravda.sk. [cit. 2014-17-3]. Dostupné na internete: <http://citajmedetom.pravda.sk/klasicke-rozpravky/clanok/19415-popolvar-hnusna-tvar/>
8. Múrdy Maťko a blázni. [online] klasici.sk. [cit. 2014-17-3]. Dostupné na internete: <http://www.klasici.sk/node/50>
9. Počasie. . [online] pocasie.aktuality.sk. [cit. 2014-18-3]. Dostupné na internete: <http://pocasie.aktuality.sk/>

Zdroj tabuliek a obrázkov: Súkromný archív autora

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Slovanské báje

Príloha 2 Bájky

Príloha 3 Išli hudci horou

Príloha 4 Grécki bohovia

Príloha 5 Ja a moja príšera

Príloha 6 Oči plné oblohy

Príloha 7 Porekadlá

Príloha 8 Pranostiky

Príloha 9 Rozhlasová hra

Príloha 10 Turčín Poničan

SVAROŽIČ

Bol bohom _____
_____ Bol
synom boha _____
Ako pomáhal otcovi?
_____
_____

Nakresli podľa internetu, ako
vyzeral.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

PERÚN

Bol bohom _____
_____ Ako
vyzeral? _____
_____
_____

Zasvätené zviera

Atribút alebo zbraň _____
Nakresli podľa internetu jeho
podobu.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

DAŽBOG

Bol bohom _____
_____ Ako
vyzeral? _____
_____
_____ Bol
synom boha _____

Nakresli podľa internetu, ako
vyzeral.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

LADA

Bola bohyňa _____
_____
Manželka boha _____
Koho chránila?
_____

Nakresli podľa internetu, ako
vyzerala.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

SVAROG

Bol bohom _____
_____
Akú funkciu mal medzi bohmi?
_____
Manžel bohyne _____
Zasvätené zviera _____

Nakresli podľa internetu, ako vyzeral.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

RADEGAST

Bol bohom _____
_____
Ako vyzeral? _____
_____
Zasvätené zviera _____
_____

Nakresli podľa internetu, ako vyzeral.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

VELES

Bol bohom _____

_____

Ako trestal vinníkov, ktorí porušili
prísahu? _____

_____

Nakresli podľa internetu, ako vyzeral.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

MORENA

Bola bohyňou _____

_____

Čo zaujímavé s ňou robili?

_____

_____

_____

Nakresli podľa internetu, ako
vyzerala.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

MOKOŠ

Bola bohyňou _____

_____

Ako ju zobrazovali? _____

_____

Ako si ju nepohnevať? _____

_____

Nakresli podľa internetu, ako vyzeral.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

STRIBOG

Bol bohom _____

_____

Čomu ľudia verili? _____

_____

_____

Symbol _____

_____

Nakresli podľa internetu, ako vyzeral.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

ČERNOBOG

Bol bohom _____

_____ 4

iné mená _____

_____

Kde bol dávno? _____

_____

Nakresli podľa internetu, ako vyzeral.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

ROD

Bol bohom _____

_____

Ako vznikol? _____

_____

Akú funkciu mal medzi ostatnými
bohmi? _____

_____

Nakresli podľa internetu, ako vyzeral.

[http://www.peruni.estranky.sk/
clanky/slovanska-mytologia](http://www.peruni.estranky.sk/clanky/slovanska-mytologia)
alebo wikipédia

Do tabuľky si napíš poučenia z bájok, ktoré ste čítali z učebnice.

Bájka	Poučenie	Vlastnosť
O vtákoch, zvieratách a <u>netopierovi</u>		
O <u>vrane</u> a krčahu s vodou		
O nenásytnej <u>líške</u>		
<u>Tulipán</u> a <u>fialka</u>		
<u>Netopieri</u>		
<u>Vrana</u> a <u>líška</u>		

Zvieratá alebo rastliny v bájkach vždy majú vlastnosti ľudí. Zamysli sa nad tým, aké boli zvieratá a rastliny z bájok. Vyber z nasledujúcich vlastností a prirad' ku každému jednu. Zapíš ju do tabuľky.

**prefíkaný, chudobný, pokrytecký namyslený, zelený,
skromný, naivný, bystrý, drzý, falošný, pažravý**

Teraz si vyber jedno z poučení a napíš, kedy a kde si sa stretol s takýmto problémom (napr. Kedy som sa stretol s „líškou“, Kto je mojou „žihľavou“...)

Prečítajte si ešte raz poučku o tom, čo je balada.

Balada je epická báseň, ktorá má smutný, pochmúrny dej a tragické zakončenie. Dej balady graduje – stupňuje sa. Pôvodne sa spievala. Má veľa spoločných znakov s ľudovou rozprávkou (magické čísla, fantastické bytosti a predmety).

Prečítaj si ešte raz baladu Išli hudci horou a potvrd', že ide naozaj o baladu. Ku každému podčiarknutému znaku z poučky o balade napíš konkrétny príklad z balady Išli hudci horou.

® 1. znak: _____

_____

_____

® 2. znak: _____

_____

_____

® 3. znak: _____

_____

_____

® 4. znak: _____

_____

_____

A teraz dokáž, že táto balada je podobná ľudovej rozprávke. Opäť vypíš z balady konkrétne príklady.

- autor: _____

- magické čísla: _____

_____

fantastické bytosti: _____

_____

Vyhľadaj na internete (wikipédia a iné) informácie o gréckom bohovi/bohyni:

_____ (meno ti priradí učiteľ)

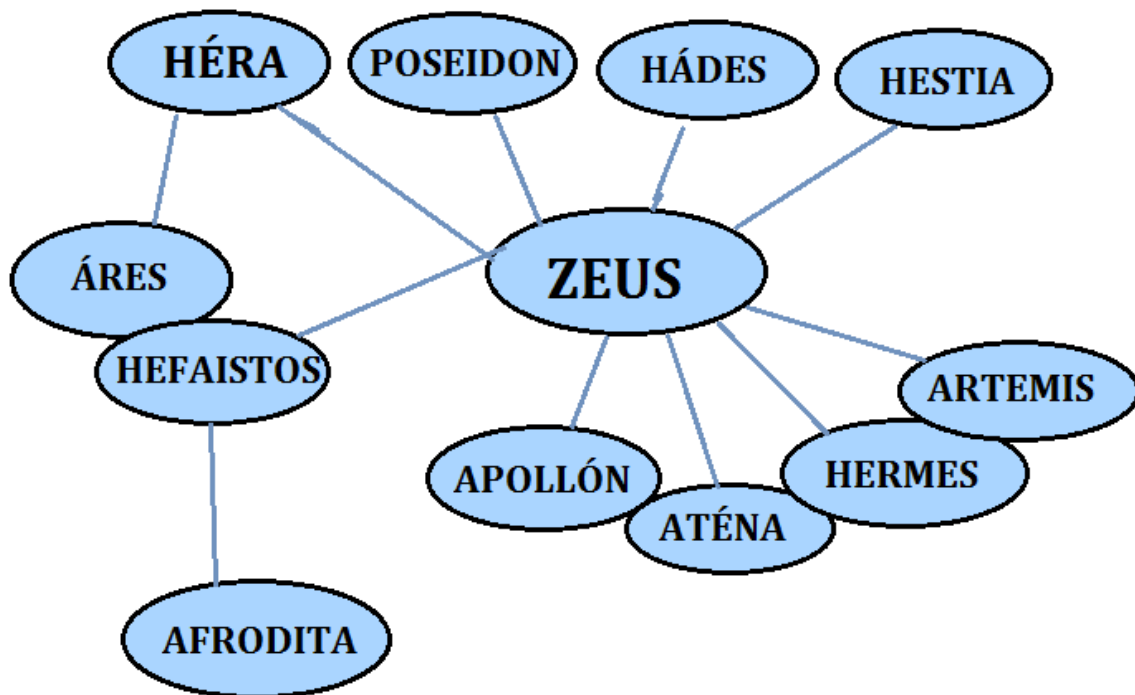
- jeho/jej symbolom je: _____

- je bohom/bohyňou: _____

- vzťah k iným bohom: _____

_____ (čí brat, syn, dcéra, otec, manžel/manželka bol/bola)

Teraz si pozri nasledujúcu schému gréckych bohov – grécky panteón. Pracuj so svojimi spolužiakmi a zisti od nich informácie. Zapiš na čiary medzi jednotlivých bohov, v akom vzťahu sú. (brat, sestra, syn, dcéra, manžel, manželka)

Pospájaj všetky čiary na obrázku na zadnej strane, obrázok potom vyfarbi. Do prázdneho kruhu nakresli symbol gréckeho boha, o ktorom si zisťoval informácie na začiatku pracovného listu.

DICK KING SMITH: JA A MOJA PRÍŠERA

1. Označ možnosť, v ktorej sú správne uvedené jednotlivé postavy z textu:

- A) Angus, strýko, Kirstie, mama, otec
B) brat a sestra, mama, starý otec, Crusoe
C) sestra a brat, Kristie, dedko, Hundroš
D) Crusoe, Kirstie, Angus a sestra, Belko

2. Vysvetli, čo podľa textu bola chalucha.

---

3. Označ možnosť, kde je uvedené, čo neurobil ocko na začiatku ukážky:

- A) Zbieral drevo na kúrenie.
B) Ťažko kráčal od vajca preč.
C) Postrčil jemne vajce nohou.
D) Odpovedal Kirstie na otázku.

4. Ako sa zachovala Kirstie hneď po tom, keď Angus vyhlásil, že vajce je asi mŕtve?

- A) Dala ho do nádoby s vodou.
B) Dala vajce do plechovice od keksov.
C) Cítila smútok a obavu o vajce.
D) Vykrikovala, že sa aj tak hýbe.

5. Vysvetli na základe textu, prečo toto zviera volali vodný koník.

---

6. Vyber možnosť, ktorá poukazuje na nebezpečenstvo, ktoré hrozilo Crusovi.

- A) Potrebuje viac miesta, usúdila. Už viem. Vaňu.
B) Kirstie sa budú deti vypytovať, čo videla vo vani.
C) Zakazovali mu, aby sa vynoril, kým ho nezavolajú.
D) Horko-ťažko sa vyteperil z klietky a zliezol na zem.

7. Označ možnosť, ktorá nehovorí o správaní sa Crusoa:

- A) Chvíľu stál na kraji jazera a díval sa na sprchy kvapiek vody.
B) Veľmi sa potešil, keď videl oboch svojich nevelkých priateľov.
C) Plazil sa pomedzi krovie a skočil plnou rýchlosťou do vody.
D) Vo vode plával ľahko smerom nadol a naháňal množstvo rýb.

8. Označ, kto varil v texte polievočku:

- A) Nikto, je to len obrazne povedané.
B) Nikto, Angus ju len prihrieval.
C) Hundroš, keď zistili, že je to príšerka.
D) Kirstie, keď vyberala meno.

9. Text je rozdelený na 5 častí oddelených □□□. V ktorej časti sa vyskytuje opis toho, ako zviera vyzeralo?

- A) v piatej
B) v prvej
C) v štvrtej
D) v druhej

10. Označ možnosť, kde je najlepšie vyjadrený vzťah Kirstie a príšerky Crusoa.

- A) Bola šťastná, pretože od mala túžila vodného koňa vidieť.
B) Bola naň hrdá, a preto mu vyberala hrdé škótske mená.
C) Bola šťastná, že sa im darilo Crusovi poskytnúť voľnosť.
D) Bola hrdá a rozprávala o ňom dookola aj svojim deťom.

(učebnica, str. 96- 99)

JAROSLAV REZNÍK: OČI PLNÉ OBLOHY

1. Najskôr vysvetli, aké oči mal Milan, ***ked' ich mal plné oblohy***:
- mal ich také vtedy, ked' niekto zabil sokola, aj ked' jeho krstný otec pri kosení trávy takmer našiel sokolí hrob

2. Keďže niekedy mával oči plné oblohy, aký bol? Vyber jednu z Milanových vlastností:
 (správnu možnosť zakrúžkuj)

PRACOVITOSŤ   SKROMNOSŤ   VYTRVALOSŤ   CITLIVOSŤ

3. Na <http://www.mrstefanik.sk> – Milan Rastislav Štefánik - **nájdí a doplň informácie**

M.R.Štefánik sa narodil _____ v _____ a zomrel (ako?) _____ dňa _____ pri _____ (kde?). Keď sa narodil, už mal ___ súrodencov. Jeho rodičia sa volali: _____ a _____. Študoval v šiestich rôznych dedinách a mestách, napr. _____, _____, _____, _____, _____.

Na Filozofickej fakulte študoval _____ a _____ (čo?). Potom odišiel pracovať do _____. Bol špecialista na Slnko, robil pozorovania na _____, _____, _____, _____ (kde?). Bol významná osobnosť, pracoval s mnohými významnými osobnosťami sveta a zaslúžil sa o to, že dnes sme slobodní. Zahynul, keď sa vracal z _____ (z ktorej krajiny).

4. Na <http://www.mrstefanik.sk> - **Mohyla**- nájdí a doplň informácie o jeho hrobke:

Jeho mohyla sa nachádza	
Navrhol a postavil ju	
S ním sú tam pochovaní	
Bola dokončená ..... rokov po jeho smrti	
Zdobia ju živé rastliny s názvom	
Jej štyri najvyššie body siahajú do výšky	

(obelisk – je kamenný stĺp)

(učebnica, str. 10)

Príloha 7 Porekadlá

Prečítaj si krátke charakteristiky čínov postáv z rozprávok P. Dobšinského. Potom vyber z učebnice ku každej postave 1 porekadlo, ktoré túto postavu a jej konanie vystihuje.

Popolvár – Hnusná tvár

Jeden otec mal troch synov, tí starší sa neustále fintili. Ten najmladší sa len v popole váfal a stále špinavý chodil. Aj on šiel strážiť otcov ovos. Bratia si nabrali jedla a vína a na poli hodovali. Popolvár si len suché kôrky nabral, skromne sa na strom posadil a strážil. Kone, čo chodili ničiť ovos, mu darovali svoje zázračné uzdy. Potom šiel Popolvár s bratmi súťažiť o ruku kráľovej dcéry. Všetci sa mu smiali, lebo bol špinavý a šiel na svini. No vďaka čarovným uzdom sa premenil a všetky úlohy splnil. Nikto nechcel veriť, že to bol on- ufúľaný, váľajúci sa v popole. No skoro z ňoh spadli, keď im ukázal, že zlatý prsteň, šatku a jablčko získal on.

Pre Popolvára platí, že

Trojruža

Najmladšia kupcova dcéra bola skromné, krásne a milé dievča. I žiadala si od otca z ďalekých ciest len skromné tri ruže na jednej stonke. Kdežto jej sestry drahé šperky a látky. Otec sa však skoro nevrátil pre búрку na mori. I nakoniec tú ružu našiel v zakliatom hrade. Obrovská medvedia príšera však chcela, aby jej za tú ružu priviedol dcéru za ženu. Trápil sa otec nad zničenými loďami, nad stratou pokladov, no najväčšmi nad tým, že jeho najmilšia dcéra sa musí za strašného medveďa vydať. Keď dcéru priviedol, veľmi sa preľakla medveďa a samoty v zakliatom kráľovstve. Myslela si, že ju čaká ťažký život. No napokon, keď raz medveďa pobozkala, premenil sa na krásneho mládenca a zas bolo po trápení veľké veselie.

A tu nám platí porekadlo

O troch grošoch

Múdry sedliak, ktorý sa živil ťažkou a poctivou prácou na poli, raz usilovne pracoval v horúčave na ceste. Šiel okolo kráľ. Bolo mu sedliaka ľúto, nuž sa mu prihovril: „Dobry človeče, akú máš plácu za túto prácu na deň?“ I čudoval sa kráľ, keď mu starec odpovedal, že tri groše. Nevedel si veru kráľ predstaviť, ako by z tých troch grošov mal vyžiť. Nechcel starkému uveriť, že sa to dá. On má peňazi dosť, nikdy nepozná núdzu, svojich dvanástich radcov dobre platí a tí predsa stále plačú, že nemôžu vyžiť. Čudoval sa kráľ ešte viac a nevedel si ani predstaviť, že niekto žije z takejto biednej pláce.

Ktoré porekadlo vystihuje postoj kráľa k tomu, čo sa dozvedel od starca?

Múdry Maťko a blázni

Chlapík Maťko sa rozhodol, že sa ožení. Na vohľadoch sa postupne všetci vytratil. Šli do komory po jedlo a už sa nevrátili. Keď ich Maťko našiel, sedeli za stolom a plakali, pretože na rebríku bola sekera a oni si predstavovali, ako spadne na dieťa, ktoré bude Maťko a nevesta mať. Maťko sa rozhodol, že sa ožení, keď nájde aspoň ďalších piatich takýchto bláznov. A našiel. V prvej dedine gazdiná nútila sliepku, aby kurencom dala mlieko cicat'. V druhej dedine chceli ľudia zaživa pochovať mladú dievčinu, pretože jej nikto nevedel z ruky dať dole džbán. V tretej dedine sa čudovali, prečo nemajú v kostole bez okien svetlo. V štvrtej odkázal zomretý gazda býka na kostol, tak ho hore na vežu ťahali a v poslednej myši žrali prvé, ľudia jedli potom.

Čo mali spoločné ľudia z rozprávky?

(učebnica, str. 12)

Prečítaj si z učebnice znova pranostiky k jednotlivým mesiacom. Do druhého stĺpca doplň podľa učebnice mesiac, kedy meniny oslavuje:

Meno	Mesiac	Deň	Predpoveď
Urban			
Medard			
Jakub			
Vavrinec			
Michal			
Barbora			

Vyhľadaj v kalendári v príslušnom mesiaci (alebo na internete) presné dátumy k menám z pranostik a doplň ich do tretieho stĺpca.

Potom si prečítaj nasledujúce predpovede počasia. Posúď, či v roku 2013 pranostiky platili. Ak áno, doplň do štvrtého stĺpca ✓ ak nie, doplň krížik X.

25. 5. 2013, sobota

V sobotu bude premenlivá, prevažne veľká oblačnosť, miestami prehánky alebo dážď. Najvyššia denná teplota 13 až 18 stupňov.

8.6.2013, sobota

V sobotu bude premenlivá, zväčšená oblačnosť. Ráno ojedinele hmla a nízka oblačnosť. Postupne na mnohých miestach prehánky, miestami aj búrky.

25.7.2013, štvrtok

Dnes bude oblačno. Ojedinele prehánky a búrky, najmä na západe a v horských oblastiach. Najvyššia denná teplota 27 až 32 stupňov.

10.8.2013, sobota

V **sobotu** bude oblačno až zamračené a na mnohých miestach dážď, prehánky alebo búrky. Najvyššia denná teplota 20 až 25 stupňov.

28.9.2013, sobota

V **sobotu** môžeme očakávať cez deň aj v noci jasno až polojasno. Nadránom sa v nížinách vyskytne prízemný mráz. Denné teploty 12 až 17 stupňov, v noci do 5 stupňov.

4.12.2013, streda

Dnes bude prevažne polojasno, ráno a dopoludnia ojedinele zamračené a hmlisto. Najvyššia denná teplota vystúpi na 2 až 7 stupňov.

(učebnica, str. 142-146)

PRINCEZNÁ SO ZLATOU HVIEZDOU NA ČELE

1. Urč možnosť, v ktorej je tvrdenie vyplývajúce z textu.

- A) Zomrela kráľovná, ktorá bola ako makovička.
- B) Radca hneď súhlasil s odchodom Lady do sveta.
- C) Pestúnka pokladala odchod Lady za šialenosť.
- D) Kráľ nemohol o svojej mŕtvej žene ani počuť.

2. Obrazné tvrdenie *mala zlaté srdce* z textu znamená:

- A) Bola draho oblečená,
- B) nosila krásny príviesok,
- C) bola náročná a drahá,
- D) bola milá a dobrá.

3. Vyber možnosť s informáciou, ktorú v texte nájdeme:

- A) Voda k sebe privábi vždy aj ľudí zo všetkých kútov sveta.
- B) Kráľ bude za odchádzajúcou dcérou smútiť sedem nocí.
- C) Lada bola náročná, a preto si od studničky želala obyčajné šaty.
- D) Lada sa na ceste do sveta stretla so svojou drahou mamičkou.

4. Pozorne si prezri nasledujúce dvojice z hry: *voda –studnička, sieť –pavúk, kufre –pestúnka*, ktorá dvojica by mohla nasledovať ďalej?

- A) encyklopédia –radca
- B) srdce –kráľovná
- C) hviezda –kráľ
- D) kameň –motýľ

5. Ktoré slovné spojenie vyjadruje kráľove nesúhlasné pocity:

- A) Číre bláznovstvo!
- B) Nie, nie pán radca!
- C) Bude tu tak pusto.
- D) Nestratí sa v ňom!

6. Uveď možnosť, z ktorej nevyplýva, že Ladin odchod do sveta bol dobrý nápad:

- A) Vystrojíme ju veru kráľovsky ...
- B) Keď ju dennodenne neuvidí ...
- C) Opustia kráľa staré spomienky...
- D) Pripomína mu jeho paniu ....

7. Text z učebnice je napísaný ako:

- A) rozprávanie
- B) opis
- C) správa
- D) charakteristika

8. Lada chcela zo žartu ošpliechať studničku preto,

- A) lebo jej bola vd'ačná za šaty.
- B) lebo nesúhlasila so zafarbením šiat.
- C) lebo jej zatajila, že pozná myšku.
- D) lebo si ju doberala s vydajom.

9. Vysvetli, prečo je podľa teba zrkadlo odborníkom na parádu.

---

10. Označ možnosť, ktorá nevyjadruje, ako by mohla táto rozprávka skončiť:

- A) A ich deti rozprávali tento príbeh svojim deťom a tie zasa svojim.
- B) A na mieste, kde sa stretli naposledy, žiari dodnes zlatá hviezda.
- C) Kráľ už viac nebol smutný, mal dcéru späť a rúčeho pomocníka.
- D) A tak sa radovali niekoľko dní obyvatelia obidvoch kráľovstiev.

Autor spracoval tému o dôsledkoch tureckých vojen do formy prózy. Keďže ide o epickú báseň, mohla by byť napísaná aj ako próza – povesť o dávných tureckých výpravách. Rozstrihaj jednotlivé časti tabuľky a správne ich zorad', aby udalosti nasledovali za sebou tak, ako v básni.

Z domu vybehla žena ovešaná zlatom a náramkami. Zvítala sa so svojím mužom a ukázala mu ich malého syna. Turčín sa veľmi potešil, obmäkčilo sa jeho srdce a zrazu vedel, čo so starou ženou, ktorú so sebou dotiahol. Bude pestúnkou pre ich batola. 1

Už mnoho rokov si skromní obyvatelia dedinky Poniky opäť nažívali v mieri. Pracovali na poliach, stavali si útulné drevené domčeky. No starí a múdri obyvatelia dediny vravievali, že vzduch je v poslednej dobe čoraz ťažší, obloha pochmurnejšia a že sa veru privalí raz niečo zlé. 2

Starká za ním ledva stíha nohami prepletať. Idú s vojskom už takmer štyri dni a konečne na chvíľu zastavili. Turek zoskočil z koňa, dal sa starkej napiť, no ubolené nohy a ruky jej nerozviazal. Pozerá ona po ľuďoch, nič nerozumie. Pozerá po domoch, no nikde kostola nevidí. A veru už vie, že sú ďaleko od jej krajiny. Prešli ešte hodný kus cesty a Turek zastavil pred prekrásnym domom. 3

Turčín spoznal v žene, ktorú toľko trápil svoju matku. I prosil ju o dopustenie, daroval jej drahé šaty a hostil ju najchutnejšími jedlami. Tešil sa, že s nimi ostane. No starká sa len domov na Slovensko pýta. A tak 4

Ludia utekali na všetky možné strany. Jedny do krovia, jedny do lesa, kam kto vládal a stíhol. Skrývali sa. Vysoký turecký vojak na mohutnom koni zúrivo pozeral okolo seba. A v kríkoch našiel nešťastnú starenku, ktorá sa nestihla lepšie skryť. 5

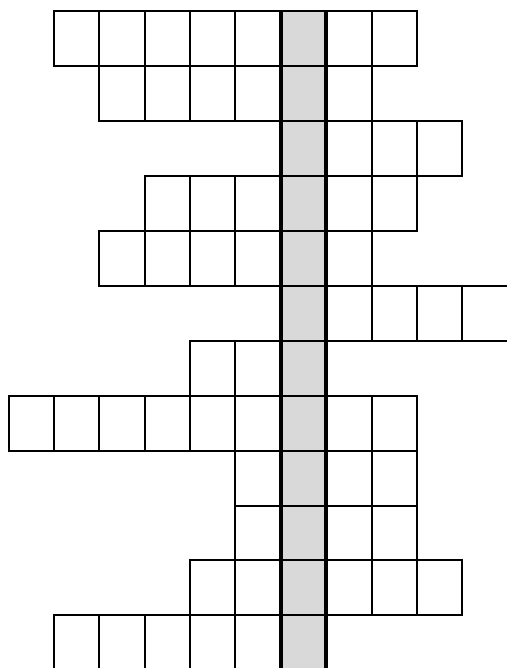
Končil ďalší deň ich obyčajného života, utíchla vrava medzi domčekmi a na dedinu si sadla čierna noc. Presne o polnoci však náhle zblkli ohne, ozýval sa krik a plač a všetci obyvatelia vybiehali z domov. Zlá predtucha sa naplnila. Turci znova zaútočili ako pred mnohými rokmi. 6

Nebolo jej viac treba. Zaradovalo sa jej srdce a zaspievala o tom aj malému Turčiatku. No jeho otec počul pesničku o tom, že je jeho starou mamou. Preukrutne sa na ňu nahneval a bola ba zle-nedobre skončila. Vyrozprávala Turkovi o tom, že aj ona mala kedysi syna a Turci ho zajali, keď prvýkrát prišli do jej krajiny. 7

Zoskočil z koňa, kruto ju vytiahol, založil jej na ruky okovy a pripäl si ju za svojho koňa. Ťahá starkú pomedzi domy, darmo prosí, darmo plače. Nevie, že jej nerozumie. Turčín prehladal celú dedinu, no už ani živej duše nenašiel medzi horiacimi domami. Pobral sa teda za svojimi. 8

Starká stráži malé chlapča a hoci je v cudzej krajine, nerozumie ľuďom, nikoho nepozná, predsa sa každý deň do jej srdca čoraz viac lásky k malému Turčiatku dostáva. Už mesiac prešiel a jej je i za domovom smutno, no verne kolíše chlapčeka. A zrazu zbadala, že jeho otec, Turek, má na boku znak hviezdy. 9

Ak si správne zoradil jednotlivé časti našej povesti o Turkoch, vyhľadaj v texte odpovede a doplň ich do tajničky: (ch, dz napíš spolu)

1. Napíš, kde sa začína dej tohto príbehu.
2. Napíš jedno z pomenovaní Turkovho syna.
3. Keď Turci napadli dedinu, obyvatelia sa dali na ...
4. Ako inak nazýva autor textu Turka?
5. Aký pocit vyvolali medzi ľuďmi činy Turkov?
6. Keď jeden národ bojuje proti druhému, vedú ...
7. Aké tušenie mali starí ľudia v dedine?
8. Ktorú krajinu Turci v texte napadli?
9. Čo bolo počuť v dedine, keď ju Turci napadli?
10. Aké zvieratá používali Turci pri cestovaní?
11. Na čo myslela babka malého Turčiatka aj keď mohla zostať so svojim synom? Na ...
12. Ako ešte autor nazýva v texte starú ženu?